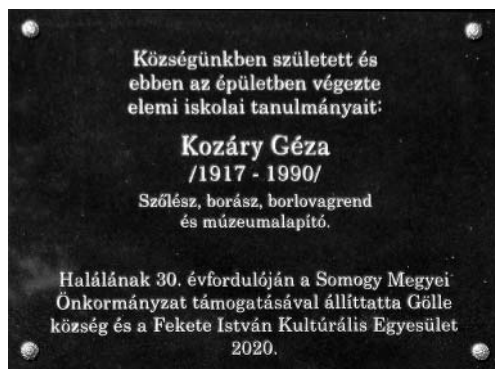

A ma csak nevében és az emlékekben létező Badacsonyi Bormúzeum elválaszthatatlan Kozáry Gáza nevéől, aki szerette és tisztelte az elődök munkáját. Könyvszerető ember lévén gyakran látogatta a könyvtárakat is, sokoldalú műveltsége ennek volt köszönhető. Messze látó, bölcs életszemléletű, derűs és emberséges személyiség hírében állott.

Kozáry Géza nem lehet közöttünk, 1990-ben végleg itt hagyott bennünket. De az még sajnálatosabb, hogy emlékét sem találjuk, mert a bormúzeumot 1991-ben végleg megszüntették, mivel az épületet eladta az Állami Gazdaság. Az új tulajdonosok aztán vandál módon „kibelezték” a múzeumot – írta az egyik napilap. Olyan értékek mentek veszendőbe, vagy szóródtak szét, amelyek a szőlészet-borászat és a magyar művelődéstörténet páratlan és egyben pótolhatatlan emlékei voltak.

Kozáry mérnök úr – ahogy sokan szólították – 40 éves pályafutása alatt számos elismerést kapott, így a *Mathiász János*- és a *Kocsis Pál-emlékérmet* is. Alapító tagja és három évig fő avatómestere volt a Badacsonyi Vinum Vulcanum Borlovagrendnek. Életének utolsó órájáig dolgozva Sümegen halt meg 1990. október 23-án. Az általa annyira szeretett badacsonyi szőlőhegy szívében, a Szent Donát-kápolna altemplomában helyezték örök nyugalomra. Abban a templomban pihent, ahol 1952. augusztus 24-én kötött házasságot Dancs Erzsébettel.

A szűkebb pátria nem feledi híressé vált születőjét, a magyar nép hű fiát, ugyanis halálának évfordulójához kapcsolódva a temetőben található Szent Vendel-kápolna búcsúí szentmiseje után, 2020. október 20-án emléktáblát helyeztünk el a volt göllei ún. felső iskola épületén, ahol elemi tanulmányait végezte.

Kozáry Géza göllei emléktáblája
(A szerző felvétele)

Bodó Imre

Fajsi Károly, az eszperantó mozgalom jeles személyisége

Fajsi Károly 1911. április 25-én született Fülöpszálláson. Apja, Fajsi Mihály (1875–1951) az asztalosmesterség űzése mellett földművelésből élt, szűkösen. Nyolc hold földcsekkéje hat különböző helyen szétszórva feküdt a község határában. Édesanyja, Aszódi Mária tíz évvel volt fiatalabb férjénél. 1885-ben született, és szép magas kort megérve 1874-ben, 90. életévében hunyt el. Én is emlékszem még rá, amint mindig kendővel bekötött fejjel, talicskáját tolvaj, szapora léptekkel rótt az utcát. A Vörösmarty utca 443. számú kis házban laktak. Első gyermekük, egy kisfiú, Istvánka 1905-ben született, de ő csak kilenc napot élt. Karcsi bácsi második gyermekként érkezett a családba, utána, 1914-ben húga, Zsófiika látta meg a napvilágot. Ő fiatalon, 28 évesen hunyt el 1942-ben tüdőgümőkórban, a kor gyakori betegségében.

Fajszi Károly az elemi iskolát szülőfalujában fejezte be az 1922/23. tanévben. Mivel a család szűkös anyagi helyzete miatt a jól tanuló gyermeküket a szülők nem tudták polgári iskolába íratni, így egy ismétlő évet járt az 5. és 6. összevont vegyes osztályban ötödikésként. Igazgatója Széll István, osztályfőnöke Marossy Kálmán volt. Tanítói lehettek: Vass Izabella, Faragó József, Sólyom Mária. Huszonhat nebuló járt ebbe az osztályba. Az 1923/24. tanévre Szabadszállásra, a polgári iskolába íratta be apja a jófejű gyereket, mivel Fülöpszálláson akkor még nem nyílt meg a polgári iskola. 1927-ben már a kunszentmiklósi gimnáziumban kezdte el diákéletét 16 éves korában. Noha okos, szorgalmas tanuló volt, a család szegénysége nem tette lehetővé számára, hogy diáktársaihoz hasonló módon folyamatosan végezze tanulmányait. Mivel ebben az időben a taníttatása még sok pénzbe került – ezért is volt kiváltság a középiskolai tanulás sokak számára –, emiatt ő 7 év alatt végezte el a négyéves gimnáziumot. A kieső egy-egy évben dolgoznia kellett, hogy ily módon teremtsen elő a következő évi tandíjra, taneszközökre a szükséges költségeket. Tudásszomjára jellemző történet – amit még édesapámtól hallottam, aki másod-unokatestvére volt Karcsi bácsinak –, hogy mivel a petróleummal spórolni kellett, az utcai lámpaoszlopnak támaszkodva, annak fényénél olvasott, tanult. A tudás megszerzéséért hozandó áldozatokra jó példa a kunszentmiklósi Öreggimnázium épületének felújítását követő ünnepségen általa elmondott, múltat idéző beszéde, amelyben így emlékezett:

„Vonattal bejáró diák voltam. Tanulószoza, napközi akkor még nem volt feltalálva, még az autóbusz sem. Tanítás végén rohantunk az állomásra, ahol, ha nem tüzeltek hideg, ha tüzeltek, füstös váróteremben rendetlenkedtünk délután öt óráig. [...] Alig volt mögöttünk az első világháború, és egy készülődő gazdasági világválság első hullámai is elértek már hozzánk. Az ország éppen csak megpróbált talpra állni. Így aztán nem csoda, ha országszerte csak egy cipője volt a legtöbb gyereknek. Uram bocsá' nem egy tanárnak is. Ha ezt a cipőt valami bal eset érte, akkor az édesanya szaladt a foltozóvargához, majdnem minden utcában volt ilyen. Ha a cipő még aznap kézbe került, akkor a világtörténelem nyugodtan hömpölygött saját medrében, de ha csak másnap került rá sor, akkor szobafogság következett. Bizonyos esetekben még iskolai mulasztások igazolására is elég volt egy szégyenlősen elsuttogott »Suszternél volt a cipőm.« Magammal is megesett ez.»

Minden nehézség ellenére eredményesen fejezte be gimnáziumi tanulmányait és 1934-ben sikeres érettségi vizsgát tett. Huszonhárom éves volt már ekkor! Jelentkezett a Református Jogakadémiára, Kecskemétre, ahova fel is vették. Másodéves joghallgató korában, 1936-ban a Jogászegylet Irodalmi Szakosztálya pályázatot hirdetett a március 15-i ifjúsági beszédek elmondására. Az I. díjjal jutalmazott beszéde hangzott el a központi ünnepségen a Kossuth - szobor előtt. Ez a díjazott Fajszi Károly lett, aki a jogászfűvés szónokaként hatalmas botrányt, országos visszhangot kiváltó beszédet mondott. Miután a város előljárói és egyházi feljebbvalói nemtetszéssel fogadták szónoklatát, önként otthagyta a jogakadémiát. Bűne annyi volt csupán, hogy beszédében szóba hozta a diákság, a fiatal értelmiség nehéz anyagi körülményeit. Öt év múlva, visszatérve Kecskemétre, letette vizsgáit, abszolválta, de a katonaság, a II. világháború, a frontszolgálat, majd a 3 éves hadifogság miatt diplomát nem szerzett.

1948-ban érkezett haza egy Kijev melletti tiszti hadifogolytáborból. A gazdasági világválság idején volt szellemi ínségmunkás, munkanélküli, sokáig alkalmi munkákból élt. Végül Budapesten, a Magyar Postánál kapott irodai állást a távközlés területén. Ott dolgozott több mint három évtizedet. Mindeközben megnősült, feleségül vette Komlósi Máriát, és felnevelték négy gyermeküket. Három fiút (Botond, Bulcsú, Csanád) és Zsófia leányukat. Kilenc unokája és négy dédunokája volt halálakor. *„Dokumentumregénybe illő, tiszteletre*

méltó életút; akkor is fejet hajthatnánk előtte, ha csak ennyi lett volna az élete” – írta róla egyik tanítványa. Ám ettől sokkal többet alkotott.

Tartalmas életének második, kisebb részében ismerkedett meg az eszperantóval, amiről a húszas években hallott először. 1927-ben vásárolt is egy eszperantó nyelvkönyvet, de a tanuláshoz nem kezdett hozzá. Az ötvenes évek vége felé Csaba fia megkérdezte tőle, mi az az eszperantó? Hogy pontos magyarázatot adjon, elhatározta, utánanéző: Ekkor kezdődött az a szerelem, ami aztán élete végéig elkísérte, szenvedéllyé, életformává vált. 1964-ben (53 éves ekkor!) végzett egy alapfokú nyelvtanfolyamot és olvasni szeretett volna a megismert nyelven, de nemigen volt mit. Keresni, gyűjteni kezdte tehát az eszperantó könyveket, mert ezekhez nem volt könnyű hozzájutni. Elsősorban idős eszperantistáktól és külföldről vásárolt könyveket. Először csak kíváncsiságból, aztán szenvedélyesen, de alapos felkészültséggel.

De mi is az az eszperantó? 1887-ben dr. Lazar Markovics Zamenhof alkotta meg ezt a nyelvet. Ő lengyel orvos volt, ő fordította le a *Biblia* ótestamentumi részét. Az eszperantó a leggyorsabban megtanulható élő nyelv. A világon mindenhol otthon lehetsz ezzel a nyelvvel, mert szerte a világon, mintegy 120 országban beszélnek. Eszperantó ország ugyan nincs, de ugyanarra használható az eszperantó, amire a többi nyelv (angol, német, magyar), kommunikációra. Fonetikus nyelv, mindent úgy írunk, ahogy ejtünk, ragozás nincs, ill. minimálisan szükséges mértékű. Nyelvtana logikai alapon épül fel. A nyelv alapja 16 nyelvtani alapszabály és kb. 900 szó. Államilag akkreditált nyelvvizsga tehető belőle, néhány hónap alatt megtanulható. A híres orosz író, Tolsztoj három óra alatt tanulta meg a nyelvtanát, három nap múlva olvasott és egy hét múlva írt eszperantóul. Száz óra után sikeres nyelvvizsga tehető a Budapesti Eszperantó Központban.

1966-ban Fajszi Károly már részt vett a Budapesten megrendezett 51. Eszperantó Világkongresszus szervezési munkáiban és rendezvényein. Őt világrész 50 országából érkeztek vendégek. Fővárosunk már második alkalommal volt a világkongresszus helyszíne. Budapesten a Rácz fürdő előtti téren látható az 1966-os Eszperantó Világkongresszust idéző kőtömb. Az év őszén indult el az ELTE-n az eszperantó szak és a nyelvet integrálták az állami nyelvvizsgák rendszerébe. Ő az elsők között tett felsőfokú nyelvvizsgát az Idegennyelvi Továbbképző Központban. Tanítani kezdett, tanfolyamot szervezett, magántanítványok jártak hozzá, akiktől a tanításért soha nem fogadott el pénzt. Nemzetközi kapcsolatokat épített ki és ápolt magánszemélyekkel és könyvtárakkal könyvek, folyóiratok, dokumentumok beszerzése, cseréje céljából. Fáradtságot nem kímélve, anyagi áldozatok árán: festmények, ékszerek, vidéki ingatlana eladásából, szűkös valutakerete terhére gyarapította a gyűjteményt. (Édesanyja 1974-ben 90 évesen elhunyt, így 1975-ben Karcsi bácsi eladta a Vörösmarty utcai atyai házat és az Ugriban levő kis szőlőcskét, valamint Érden az 500 négyszögöles gyümölcsösét.)

Budapesten, az Andrássy u. 27. sz. alatti I. emeleti 6 szobás lakásának három szobájában kialakított magánkönyvtára információs központtá alakult át kutatók, szakdolgozataikat író diákok számára. Egyre több külföldi látogató is felkereste, egyik-másik már a világ negyedik legnagyobb gyűjteményének elismert könyvtár megvételére irányuló tisztes szándékkal. Ám Fajszi Károly itthon kívánta megőrizni gyűjteményét.

Hetvenegy évesen elvégzett egy másfél éves könyvkötő, papír- és könyvrestaurátori tanfolyamot. A könyvkötést második felesége, Jolán néni is megtanulta (első felesége 1962-ben elhunyt) és bekötötték a diákok szakdolgozatait. Ez a munka felszerelést, műhelyt is igényelt, így a házaspár egy szobával hátrább húzódott a lakásban. Az első szoba információs központ, az olvasószolgálat helye lett. Egy tanítványa így emlékezett erről: „*Fogadási idő*

nem volt meghatározva, de ha valaki (szakdolgozatra készülő egyetemista, történész, újságíró) telefonon bejelentkezett valamilyen kéréssel, ilyen választ kapott: »Mártonkám – Andris, Szerkesztő úr, aranyoskám, vagy kegyed – azt hiszem, tudok segíteni, négy órára szeretettel várlak.« És a vendég – olasz lapszerkesztő, japán egyetemista, történész – az asztalon találta a kért anyagot, s hozzá kétszer annyi kéretlent, mert az is a témájához tartozott, de ő még nem tudott róla.»

Szerénységére jellemző, hogy amikor interjút kértek tőle, így tiltakozott: »Az ügy fontos, a személy maradjon háttérben. Aki valamilyen ügynek a megszállottja, nem fél, nem óvatoskodik, hanem teszi azt, amit tenni kell.»

Fajsi Károly (Varga István felvétele)

Az olvasószolgálat igénybe vevői vissza-visszatertek, és rendszerint nem üres kézzel. A kapott információk révén kiteljesedett, megírt tanulmánnyal, a szakdolgozat bekötött másolatával, így is növelve a könyvvállományt. Nem csak könyveket, folyóiratokat, de útikalauzokat, szabványokat, postabélyegeket, mini könyveket, eszperantó mozgalmi és irodalmi hírességek fotóit is gyűjtötte. Becsben tartotta, ereklyeként őrizte az alkotó élet rekvizitumait (kellékeit, eszközeit). Ő vásárolta meg Kalocsay Kálmán íróasztalát, ami aztán tőle került végleges helyére, Abaújszántóra, a költő emlékházába. Kalocsay Kálmán (1891–1976) 85 évet élt infektológus orvos, eszperantó költő és műfordító volt. Eszperantó nyelvű verseskötete 1921-ben jelent meg *Világ és szív (Mondo Kaj Koro)* címen. Petőfi Sándor *János vitéz* című művét ő fordította eszperantóra, ez alapján készült a kínai nyelvű átültetés. Kalocsay Kálmánt az eszperantó kultúra élő klasszikusának tartották.

Fajsi Károly kiállításokat is szervezett, összeállított több könnyen mozgatható, szállítható „csomagot”, könyveinek egy-egy válogatott részét.

Nagy sikerük volt ezeknek a mozgó kiállításainak. A művelődési házakban rendezett ilyen események sok további barátot szereztek az eszperantó nyelvnek. A pesterzsébeti Csiliben rendezett kiállítását dr. Mátéffy József, a Magyar Eszperantó Szövetség akkori elnöke így méltatta: »Több, mint 50 éve vagyok eszperantista, de ilyen gyűjteményt még nem láttam. A vitrinekben kiállították a Kolozsvárott 1898-ban nyomtatott első magyar eszperantó tankönyvet, Petőfi, Jókai, Mikszáth, Babits, Ady és mások műveinek eszperantó fordításait.»

Legnagyobb sikere és kiállítása 1987. március 17.–április 11. között volt az eszperantó nyelv születésének 100. évfordulóján. Az Országos Széchényi Könyvtárban állították ki gyűjteményének számos jeles darabját *Az eszperantó könyv Magyarországon* címmel ez az év hozta meg neki az első rangos elismerést (76 éves ekkor!). A 28. Magyarországi Eszperantó Kongresszusnak az Országház Kongresszusi Termében megtartott ülésén vehette át *A Munka Érdemrend arany fokozatát*. A *Köztársasági Érdemrend kiskeresztje* kitüntetést pedig Göncz Árpád köztársasági elnök úr nyújtotta át neki, szintén az Országházban, 1994. augusztus 20-án. Ez a legmagasabb kitüntetés, amit eszperantista valaha is kapott Magyarországon. Különösen büszke volt rá, hogy az oklevélen ez áll: »Foglalkozása eszperantista.»

Ekkor már 83 éves volt! 1997-ben Kunszentmiklóson *Pro Scola* díjat kapott mint a gimnázium öregdiákja, aki egykori alma materének, a Baksay Sándor Gimnáziumnak is hírnevet szerzett. 1999. augusztus 20-án szeretett szülőfalujában, Fülöpszálláson *díszpolgári kitüntetés* vehetett át Varga István polgármestertől 88 éves korában.

Külföldi látogatói, vendégei közül többen tettek tisztes ajánlatot könyvtára megvételére (pl. egy japán gyűjtő 20 millió forintot kínált). Ám Karcsi bácsi itthon kívánta könyvtárát megőrizni, amely az 1980-as évek végére túlhaladta a magángyűjtemény kereteit és a világ 4. legnagyobb eszperantó gyűjteménye lett. Az 1. az Osztrák Nemzeti Könyvtár részeként működő eszperantó gyűjtemény, a 2. Rotterdamban található, a 3. pedig Londonban, de mindhárom állami, illetve szövetségi könyvtárként működik. Úgy kívánta hátrahagyni könyvtárát Fajsi Károly, hogy az együtt maradjon és továbbra is könyvtárként működjön. A Művelődési Minisztérium akkori könyvtári osztályvezetője kérte, hogy nyilvánítsa védetté gyűjteményét, mivel az nemzeti kincs. Ez 1982-ben meg is történt. Cserébe számítóépet, másolót, ingyenes bekötéseket, lakbérkiegészítést ígért. Ezt néhány hónapon át megkapta, aztán semmi sem valósult meg a szép ígéretekből. Így Karcsi bácsi néhány év múlva már kérte a minisztériumot, függesszék fel a védetté nyilvánítást, hogy eladhassa könyvtárát, de a tárca nemet mondott. A védetté nyilvánítás előtt az Országos Széchényi Könyvtár szakértője, dr. Wix Györgyné felmérte a gyűjteményt és jelentésében ezt írta: „*A gyűjtemény valóban egyedülálló, a védetté nyilvánítás valamennyi kritériumának megfelel. Szakterületét szinte hihetetlen teljességgel reprezentálja. Külön kiemelendő a szakértelem és a tervszerűség.*” Végül megszületett a döntés: a gyűjtemény legjobban az Országos Idegennyelvű Könyvtár keretébe illeszthető be. 2001-ben a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma megvásárolta a világ 4. legnagyobb eszperantó gyűjteményét. Miből is állt ez? A világ minden tájáról származó 11 300 könyv és egyéb dokumentum, 1275-féle időszakos kiadvány, ebből bekötve 224-féle 1304 kötetben. A könyvek nagy része dedikált, vagy a volt eszperantista tulajdonos bejegyzéseivel ellátott példány.

Életének utolsó éveiben egyre többen vágyakozott szülőfalujába, eladta fővárosi lakását, házat vásárolt Fülöpszálláson és hazaköltözött. Fejes Márton – tanítványa – így emlékszik erre: „*A könyvtár költöztetése megtörtént, Fajsi Károlyt ládák között, szállítómunkások nyüzsgése közben találtam otthon. Ő is csomagolt, szülőfalujában vásárolt házába készült. Kérdésemre, hogy mit fog csinálni ő, a több mint 60 éve a fővárosban élő értelmiségi polgár ott vidéken, a rá oly jellemző választ adta: »Energiám már nincs, az időm is kevés, gyümölcsöt már nem telepítek, de a meglévő almafákat megmetszem, permetezem, ápolom. A kis veteményest és a virágágyást locsolgatom.«*”

Beszélgetéseink alkalmával többször felajánlotta, hogy megtanítsa az eszperantó nyelv alapjaira. Ezt én szívesen fogadtam volna, de elfoglaltságom miatt erre nem került sor. Utolsó találkozásunk alkalmával, valamikor 2004 januárjának legvégén kis szemrehányással mondta: „*Siess kislányom, mert elkésem!*” Most már tudom, hogy örökre elkéstem. Karcsi bácsi néhány nap múlva hirtelen, váratlanul, 2004. február 3-án elment. Budapesten a Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomba.. Emlékezőmet Reményik Sándor so-raival fejezem be:

*„Egy arc derűje lelkembe ivódott, Őserdő fáiba a napsugár.
Tegnap volt, vagy százezer éve már: én nem tudom.
Én azt tudom csak, hogy lement a nap, egemről egy mosoly leáldozott.”*

Varga Istvánné